

«Гендерна політика: успіхи-невдачі-перспективи»

Підсумки конференції

5-6 березня у Києві відбулася дев'ята конференція **німецько-українського проекту «Київські діалоги»**, присвячена гендерній політиці. Під час дводенної дискусії політичні діячі, депутатки, а також представники та представниці громадських організацій, експерт(к)и обмінювалися досвідом та надбаннями у царині політики, спрямованої на досягнення гендерної рівності. Попри значні успіхи німецької сторони у сприянні гендерній рівності ця проблема лишається актуальною і в Німеччині, і в Україні. Приміром, не дивлячись на зважену політику протидії дискримінації у трудовій сфері у Німеччині, розрив у заробітній платі жінок та чоловіків становить 23,2%. В Україні гендерний розрив у зарплаті навіть більший і становить 30%. Як зменшити цю різницю, в ідеалі досягнувши рівної оплати праці? Чи можливо вирішити проблему недостатньої представленості жінок у політиці шляхом квотування? Як подолати гендерний дисбаланс у шкільній освіті та позбутися суспільних стереотипів щодо «жіночих» та «чоловічих» професій, розширивши кар'єрні можливості для обох? Як ефективно протидіяти домашньому насильству?

Ці та інші аспекти гендерної нерівності зазвичай замовчуються в українському суспільстві, і дискусії щодо ролі жінки традиційно розгортаються лише до березневих свят, поряд з вираженням того, «як ми цінуємо наших жінок». Але приємно, що цього року достойною альтернативою звичним солодкувато-нудотним привітанням зі святом «весни, молодості та краси» стала конструктивна дискусія про шляхи реальних змін та механізми досягнення гендерної рівності. З огляду на те, що до діалогу, крім громадських діячок, було запрошено політикинь, зокрема, депутаток нинішнього скликання Верховної Ради, є надія, що надбання дискусії будуть використані у роботі законодавчих органів.

Розпочав конференцію **виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Євген Бирицький**, який у вітальному слові наголосив на надзвичайній важливості гендерної рівності для України, адже це є невід'ємним аспектом дотримання прав людини. В Україні демократичні цінності та дискурс прав людини лише пробиває собі дорогу, тож для більшості питань гендерної рівності, як мінімум, неактуальне, а подекуди навіть сама тема абсолютно нова. Втім, якщо раніше у публічних дискусіях гендерної проблематики взагалі воліли не торкатися, то сьогодні у відповідь на несміливі спроби вказати на прогалини у вітчизняній антидискримінаційній політиці все частіше можна почути заклики щодо «надуманості» таких проблем. За логікою представників консервативного табору, дискримінація - це проблема, перш за все, західних суспільств; в Україні стосунки між людьми можуть будуватися на традиційних «віковічних» моделях. Спілкування між людьми повинно здійснюватися на основі так званих «моральних принципів». І за цією логікою саме державі випала честь бути суспільним арбітром, який визначає, що морально, а що – ні.

Такі владні повноваження виходять далеко за рамки демократичних принципів врядування, загрожуючи тим, що певні групи будуть позбавлені привілеїв та доступу до ресурсів. Консервативний дискурс вже давно перестав бути мовою маргінальних ультраправих та релігійних груп, знайшовши своє відображення у законотворчій діяльності. Тут можна згадати і горезвісні спроби криміналізувати аборти, що фактично позбавило б жінок права на власне тіло, і гомофобні законопроекти, один з яких цілком може бути остаточно ухвалений у недалекому майбутньому. «Київські діалоги» покликані створити ефективну опозицію консервативним тенденціям в українському політичному дискурсі. Попри те, що конференція була приурочена до Міжнародного жіночого дня, виступаючі не обмежувалися лише проблемами рівності жінок і чоловіків; шляхи подолання дискримінації щодо ЛГБТ-спільноти також активно обговорювалися під час панельних дискусій.

Ребекка Хармс, голова фракції Зелених/Європейського вільного альянсу в Європарламенті, вказала на те, що у Європі також не все бездоганно з гендерною рівністю, хоча своїм прикладом Німеччина і ряд інших країн показали – завдяки свідомому політичному курсу можна досягти суттєвих зрушень на шляху до подолання гендерної дискримінації. Вирішення цієї проблеми - це справа не одного року. Скажімо, тільки внаслідок багаторічних дискусій щодо недостатньої представленості жінок у політиці німецькі партії стали запроваджувати внутрішні квоти на кількість жінок. Радикальністю відзначилися Зелені, які у 1986 році одразу запровадили 50% квоту. З того часу половину членів партії складають жінки. Згодом інші партії також долучилися до ініціативи. Впродовж десяти років, починаючи з 1988, соціал-демократи поступово вводили квоти, досягнувши показника 40% у 1998-му. Втім, як слушно зазначила Ребекка Хармс, квотування не може бути єдиним інструментом жіночої емансипації. Це лише допоміжний механізм, який свідчить про достатню чутливість держави до проблем гендерної нерівності. Зовсім нещодавно, наприкінці минулого року Бундесрат взявся регулювати гендерну політику у сфері бізнесу, змусивши приватні компанії до 2018 року підвищити частку жінок у наглядових радах до 20%; до 2023 року цей показник має бути на рівні 40%. Для України наслідування німецької поступової моделі впровадження гендерної політики може обернутися серйозною диспропорцією на статусному рівні. При встановленні квот на політичну участь жінок, зокрема, на вищих рівнях законодавчої влади та у парламентських партіях, призведе до того, що жінки, які й так мають доступ до владних ресурсів (через особисті, родинні, бізнесові зв'язки), закріплять його на офіційному рівні, у той час як пересічні жінки й надалі потерпатимуть від дискримінації у трудовій сфері, ставатимуть жертвами домашнього насилля та розглядатимуть родину як найбільш ймовірний шлях самореалізації.

На важливості політичної участі жінок наголошували і представниці нещодавно створеної міжфракційної групи «За рівні можливості» - **Ірина Бережна, Ірина Геращенко та Олена Кондратюк**. Під час виступів вони запевняли, що докладуть максимум зусиль для того, аби збільшити частку жінок при владі та наблизитися таким чином до європейських стандартів. Зокрема

депутатки розповіли про пріоритети та подальші кроки міжфракційної групи. Ірина Геращенко акцентувала увагу на важливості внутрішніх партійних квот. Зокрема, партія «Удар» на власному прикладі почала запроваджувати політику рівного доступу до влади – серед усіх парламентських партій частка жінок тут найбільша (15%). Ірина Бережна, депутатка від Партії Регіонів, зазначила, що, не дивлячись на перші антидискримінаційні ініціативи, Україна не виконує міжнародних домовленостей про впровадження гендерної політики. «У 2000 році ми приєдналися до Цілей розвитку тисячоліття і взяли зобов'язання забезпечити 30% жінок у владі до 2015 року. Залишилося два роки, а в парламенті менше 20% жінок», - говорить депутатка. **Джюн Цейтлін, уповноважена ОБСЄ з гендерних питань**, зазначила, що за критерієм представленості жінок у парламенті Україна належить до тих небагатьох країн, де цей показник є дуже низьким. При цьому, прогрес у цьому напрямку дуже повільний, тож пані Цейтлін сказала, що з такими темпами Україні знадобиться 50 років на шляху до рівності у цьому аспекті.

У поле зору аудиторії потрапили і більш замовчувані, хоч далеко не менш актуальні теми. Впродовж кількох годин за модерації **Олени Суислової, голови Інформаційно-консультаційного жіночого центру**, експерт(к)и та дослідниці обговорювали механізми, які лежать в основі сучасної біополітики, адже державна влада частково здійснюється через доступ до тіла кожного громадянина (ки). Суспільством шириться образ жінки-берегині, яка обслуговує потреби нації, народжуючи, народжуючи, народжуючи... Тиск на жіночу тілесність відбувається і через нав'язування особливого образу ідеальної жінки, недосяжного для більшості. Замість здорової повноцінної жінки, яка здатна народжувати, перед нами постає худорляве, позбавлене ознак жіночої зрілості, кволе тіло. В даному випадку цей образ слабкості культивується через фізичну форму, що у реальності може обернутися нездатністю захистити себе. Через занадто низьку масу тіла сучасна ідеальна жінка має образ скоріше підлітка. «Відтак, вік сексуальної зрілості постійно знижується», - говорить **Юлія Стребкова, філософія Українського центру гендерної освіти при НТУУ «КПІ»**. Відповідно у суспільстві існують суперечливі вимоги щодо жінок. З одного боку, від жінки вимагається народжувати, але здорова сексуально зріла жінка вважається потворною.

Демографічна істерія та діяльність pro-life організацій, які домагаються законодавчої заборони аборту, також впливає на жіноче ставлення до себе. Для того, аби переконати жінок що аборт - це гріх, якого за усіляких умов слід уникати, антиабортні активісти підмінюють поняття, називаючи зародок дитиною, а аборт – вбивством. Така плутанина призводить до того, що межа між абортom (який дозволено, до речі, не пізніше 12 тижня вагітності) та дітовбивством стирається.

Завідувач відділу з питань недискримінації секретаріату Уповноваженого з прав людини Сергій Пономарьов зазначив, що значною мірою від існуючого гендерного порядку страждають ЛГБТ-спільнота. З одного боку у суспільстві панує тенденція до замовчування проблеми дискримінації за ознакою сексуальності. При цьому у суспільстві нагнітається моральна та демографічна паніка з боку політиків консервативного штибу. У суспільстві вкорінюється розуміння

сексуальності у нерозривній зв'язці з репродукцією, відтак, сексуальність розглядається як обов'язок перед державою. За два роки у Верховній Раді було зареєстровано 4 законопроекти, які так чи інакше прагнули регулювати людську сексуальність, намагалися втрутитися в особисте життя громадян, обмежити інформацію про існуючі норми сексуальної поведінки та дискримінували ЛГБТ. Один з таких законопроектів навіть було прийнято у першому читанні, і на найближчій сесії він може бути ухвалений більшістю.

За словами **Катерини Левченко, президентки Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда -Україна»**, не дивлячись на те, що у 2012 році було прийнято Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», все ж ухвалення необхідної законодавчої бази буде неефективним до тих пір, поки не буде створено розгалуженої системи антидискримінаційних структур у виконавчій владі. Проблема у тому, що після адміністративної реформи 2010 року такі структури було фактично зруйновано. І це одна з найважливіших сфер, де повинна провадитися першочергова робота.

Другий день конференції відзначився розмаїтою паралельною секційною роботою. Під час заходу було організовано чотири секції: «Гендер і політика», «Домашнє та гендерно обумовлене насильство», «Батьківство/материнство та професійне життя», «Репродуктивні права жінок та демографічна криза». Метою кожної з дискусій було запропонувати конкретні політичні кроки для вирішення тієї чи іншої проблеми. Так, наприклад, **Марта Чумало із Західноукраїнського центру «Жіночі перспективи»** сказала, що насильство над жінками не можна подолати без внесення змін до законодавчих актів України. Одним з пріоритетів такої політики має бути жертва гендерного насильства. Також обговорювалося питання корекційних програм для ініціаторів. У тому випадку, якщо агресори не зацікавлені у змінах, жодна корекційна програма не може бути ефективною, наголошують експертки. Мотивом для змін може бути створення негативної перспективи для агресорів: умовний чи реальний термін ув'язнення як альтернатива корекційній програмі може підвищити мотивацію агресорів до змін.

Дев'ята конференція Київські діалоги знакова тим, що упродовж двох днів диспутант(к)ам вдалося обговорити як успіхи, так і невдачі гендерної політики та цілий комплекс проблем, пов'язаних з гендерною рівністю та різними механізмами її досягнення. Тішить, що цей діалог було налагоджено всесторонньо, і експерт(к)и мали змогу поділитися своїми думками з політиками, а представники та представниці громадських організацій обмінювали ідеями з приводу подальшої стратегії боротьби з дискримінацією. Під час конференції у фокус зору учасників дискусій потрапили й інші проблеми, не згадані детально у цій статті - гендерний вимір шкільної освіти, домашнє насильство, репродуктивні права жінок, батьківство та материнство. Знайомство з європейським досвідом у подоланні цих проблем видається надзвичайно важливим при моделюванні української версії гендерної політики. Європейські гості висловили надію, що конференція «Київські діалоги» стане

хорошим початком для систематичного проведення подібних заходів, адже тільки постійне обговорення суспільних проблем може призвести до позитивного результату у майбутньому.